

Sosiaalipedagogiikka Tanskassa – teoriassa ja käytännössä¹

Søren Hegstrup

Kuten K. Lewin (1890–1947) on sanonut:

Ei ole mitään käytännöllisempää kuin hyvä teoria.

Sosiaalipedagogiikka-käsitteen kielelliset perusteet

Sanassa sosiaalipedagogiikka yhdistyy kaksi sanaa: sosiaalinen ja pedagogiikka. Sosiaalinen tulee latinankielen sanasta: *socius*, joka tarkoittaa *ystävää*, toveria. Pedagogiikka tulee kreikan kielen sanasta *paedagogos* ja tarkoittaa *orjaa*, joka opastaa nuoren pojan kotoa akatemialle ja takaisin. Sanojen yhdistelmä vaikuttaa ristiriitaiselta: kuinka voit olla orjan ystävä? Voisi sanoa, että kyseinen käsite on yhteismitaton. Siitä huolimatta *sosiaalipedagogiikka* on tunnettu käsitteenä jo yli 150 vuotta. Tiedämme myös, että se tulee saksan kielen sanasta *Sozialpädagogik*. Saksalainen filosofi ja pedagogi Paul Natorp (1854–1924) käyttää käsitettä kuvaillessaan pedagogin tehtävää, jossa tämä auttaa

¹ Sonja Tirkkonen: käännös; Jaana Poutiainen: oikoluku/kommentointi; Mirva Muhonen: alustava käännös kappaleissa *Socialpedagogues in Denmark now and in the future* ja *Socialpedagogic and the Internet*

esimerkiksi yhteiskunnasta syrjäytymisen uhria. Ei niin, että pakottaisi henkilöä takaisin yhteiskunnan osaksi, vaan päinvastoin yrittämällä saada yhteiskunnan hyväksymään syrjäytyneet – ja auttamalla syrjäytyneitä hyväksymään itsensä osaksi yhteiskuntaa, joka aiheuttaa syrjäytymistä. Myös siinä näyttäisi olevan ristiriita – niin kuin onkin. Sitä voisi kutsua dialektiseksi ristiriidaksi: sosiaalipedagogi joutuu auttamaan ihmisiä, jotka ovat syrjäytyneet samasta yhteiskunnasta, joka työllistää häntä. Tämä ristiriita asettaa eettisen ongelman kaikille pedagogeille yleisesti ja erityisesti sosiaalipedagogeille! Kuvaannollisen käsityksen saa lukiessaan kirjaa *Le petit Prince* (Saint-Exupéry). Pikku prinssi oppii kaikkeen kasvatukseen sisältyvän moraalisen ongelman. Hän oppii ketulta, että jos hän haluaa ystäväystyä ketun kanssa, kettu menettää vapautensa ja kesyyntyy – ja siitä päivästä lähtien pikku prinssi tulee olemaan vastuussa ketusta koko tämän loppuelämän ajan. Tanskalaisella filosofilla, Knud E. Løgstrupilla (1905–1981) on sama idea kirjaan *The Ethic Claim*. Hän väittää, että suhde toiseen ihmiseen on vastuullisuutta osasta tämän henkilön kohtaloa. Hän tarkoittaa – hyvin konkreettisesti – että olemme vastuussa ihmisistä, jotka tapaamme jokapäiväisessä elämässämme yleisesti, sekä erityisesti niistä, jotka tapaamme ammattimme puolesta.

Lasten huollon historiallinen kehys Tanskassa

Tanskassa sosiaalipedagogiikan kehitys ammattialana on läheisesti yhteydessä lastenhuollon kehitykseen. Lastenhuollon parissa ammatikseen työskentelevät saivat inspiraationsa pedagogeilta ja filosofeilta – Keski-Euroopasta, kuten Saksasta, Sveitsistä ja Itävallasta. Pedagojeja, kuten Pestalozzi ja Fröbel, pidettiin esimerkkeinä tanskalaisille. Vuonna 1885 Tanskassa perustettiin ensimmäinen korkeakoulu, jossa pystyi kouluttautumaan *lastentarhanopettajaksi*. Se oli yksityinen koulu, jota Hedewig ja Sofus Bagger johtivat Friedrich Fröbelin (1782–1852) ajatuksiin ja pedagogisiin teorioihin nojautuen. 1900-luvun puolivälin Tanskassa N. F. S. Grundtvig (1783–1872), Søren Kierke-

gaard (1813–1855) ja H. C. Andersen (1805–1875) olivat arvossaan. Grundtvig oli tanskalaisen koulujärjestelmän uudistanut teologi ja pedagogi, Kierkegaard muotoili eksistentialismin pääperiaatteet ja väittäisinpä, että Andersenin psykologinen tietämys ja näkemys olivat S. Freudin (1856–1939) luokkaa.

Sosiaalipedagogin koulutusta järjestettiin ensimmäistä kertaa vuonna 1934 Ludvig Beckin (1866–1948) perustamassa Barnets Højskolella. Hän muotoili sisällön lapsi- ja nuorisotyön ja -suojelun kouluttamattomille työntekijöille tarkoitettuun yksivuotiseen koulutukseen. Palaan Beckiin myöhemmin.

Vuonna 1958 Tanskassa tuli voimaan ensimmäinen lapsi- ja nuorisotyöhön ja lastensuojeluun pätevöittävän koulutuksen järjestämisen mahdollistava laki ja yleispätevä koulutusohjelma (*Hindholm ja Jægerspris Børneforsorgsskoler*).

Hindholm oli jo perustettu ja Ludvig Beck -perinne oli vahva. Jægersprisin ensimmäinen johtaja oli H. C. Rasmussen (1921–). Hän oli opiskellut psykologiaa ja työskennellyt tunne-elämältään häiriintyneiden lasten parissa. Hän kuului freudilaiseen koulukuntaan. Vuonna 1972 hän kirjoitti kirjan *Synspunkter på Døgninstitutioner* (psykologiaan pohjautuva sosiaalipedagogiikan teorian määritelmä), joka oli monella tapaa Jægersprisin oppilaille kuin ”Raamattu”.

Lastenhuolto 1900-luvun vaihteessa

Nykyyinen tilanne on monella tapaa samanlainen kuin asetelma sata vuotta sitten. Silloin, aivan kuten nytkin lastenhuollossa tehtiin paljon aloitteita yksityisten, poliittisten ja hengellisten organisaatioiden, sekä tietenkin sosiaaliministeriön tahoilta. Mielestäni kaikki aloitteet eivät olleet, eivätkä ole hyviä. Palaan tähän myöhemmin.

Tanskan ensimmäinen lastensuojeluorganisaatio perustettiin 1898 (*The Christian Care and Welfare Organisation for children and young people*). Perustaja oli vankilapappi, pastori S. H. Nissen, joka huomasi monen nälkää näkevän viattoman lapsen joutuvan vankilaan ruoan

varastamisesta. Pastori Nissen ja muut samoin ajattelevat henkilökunnan jäsenet keräsivät rahaa, jonka turvin he pystyivät rakentamaan lastenkoteja lähinnä suurkaupunkien lapsille. Tarkoitus oli selvästikin sijoittaa lapset ja nuoret maalle, jossa oli paljon terveellisemmät elämäntavat. Lastenkodeissa oli koulutoimintaa ja vapaa-aikana kaikki työskentelivät yhdessä maatalous- ja puutarhatöissä. Kun lapset saavuttivat täysi-ikäisyyden, he olivat oppineet työntekoon ja kuinka elämässä pärjää sortumatta laittomuuksiin. Mikä tärkeintä, he olivat oppineet, että kaikilla yhteiskunnan jäsenillä on yhtäläiset oikeudet.

Tietenkin tämä kuulostaa varsin idealistiselta ja idylliseltä ja valitettavasti monille nuorille ”elämä ei tarjonnut onnellista loppua”. Mutta tarkoitus oli selvä. Pastori Nissenin organisaatiossa mikään ei ole muuttunut. Päämäärät ja pyrkimykset ovat samat: lapsille yritetään opettaa hyvää käytöstä, antaa heille hyvää koulupohjaista opetusta sekä opettaa peruselämäntaitoja.

Ludvig Beck – Tanskan lastenhuollon ja -suojelun opetuksen pioneeri

Ludvig Beck oli teologi, mutta hän ei koskaan toiminut pappina. Yliopiston jälkeen hän aloitti opettamisen kansakoulussa Kööpenhaminassa. Koulu oli jaettu. Beck opetti hyvin köyhistä oloista tulevia poikia. Ja Nissenin tapaan hänkin tunsu, että hänen tulisi tarttua haasteeseen ja tehdä jotain syrjäytyneiden lasten hyväksi. Hänen mukaansa lapset, jotka elivät huonoissa oloissa – Dickensin romaaneista ja novelleista tutuissa – tulisi viedä toiseen ympäristöön: kaupungista maalle. Hänestä tuli kuuluisan tanskalaisen hoitokodin, Orøstrandin ensimmäinen johtaja (v. 1900). Henkilökuntaan kuuluivat Beck, hänen vaimonsa Sara Marie, joka oli opettaja, sekä puutarhuri Axel Bonnevie. Pian Beck huomasi Bonnevien olevan erityisen hyvä lasten parissa työskentelyssä – hyvänä mutta kouluttamattomana työntekijänä. Mielestäni Beck huomasi koulutustarpeen yhdessä kouluttamattoman henkilökuntansa kanssa.

Beck alkoi pitää lyhyitä kursseja omalle henkilökunnalleen – ja pian hänestä tuli suosittu puhuja kongresseissa ja konferensseissa. Hän kirjoitti paljon lastenhuollosta. Hän ei pitänyt psykologiasta, eikä hänellä ollut mitään kunnioitusta psykologeja kohtaan. Hän ei sietänyt testejä missään muodossa ja vastusti myös ”*Mitä hyvä käytös on 1900-luvulla – ei ole minun tehtäväni määrittellä*” -diagnoosia. Vuosina 1923–1932 hän työskenteli Nordic Journal for Socialpedagogic -lehden toimittajana. Hän käytti termiä sosiaalipedagogiikka.

Toisen maailmansodan jälkeinen kausi

Vuonna 1940 kaksi tanskalaista psykologia, Sofie Ribbjerg ja Sofie Madsen, perustivat uuden Sosiaalipedagogisen järjestön. He muuttivat sosiaalipedagogiikan psykologiaksi – tai paremminkin – he muotoilivat sosiaalipedagogiikalle uuden paradigman: psykologinen sosiaalipedagogiikka. Itseasiassa tämä paradigma säilyi niin sanottuun opiskelijoiden kapinaan (1968) saakka. Sen jälkeen tuli ”marxistinen” sosiologia, joka säilyi 1980-luvun alkuun. Tätä seurasi terapia – ja tietenkin 1990-luvusta tuli filosofian vuosikymmen. Mutta kuten sanoin johdannossa, palaan siihen myöhemmin. Tosiasia kuitenkin on, että vuonna 1992 tanskalainen sosiaalipedagogiikan opetus muuttui. (Vuoteen 1992 saakka Tanskassa oli neljä eri koulutusohjelmaa: opettajan, lastentarhapedagogin, vapaa-ajan ohjaajan ja sosiaalipedagogiikan koulutusohjelmat, mutta vuodesta 1992 asti on ollut vain yksi yleinen pedagogiikan koulutusohjelma [engl. Social Educator].) Termiä sosiaalipedagogi ei esiinny enää lakiteksteissä, eikä sitä esiinny myöskään sosiaaliohjaajien uudessa opetussuunnitelmassa. Sanaa/termiä/käsitettä sosiaalipedagogiikka ei siis virallisesti enää ole tanskan kielessä! Myös Sosiaalipedagoginen organisaatio vaihtoi nimensä Pedagogiseksi foorumiksi. Siksi Karsten Tuft, PhD, Jydsk Pædagogseminariumin tutkija, ja minä toteutimme ideamme uuden organisaation, Dansk Forening for Socialpædagogik, perustamisesta. Olemme toimittaneet tieteellistä lehteä *Tidsskrift for Socialpædagogik* vuodesta 1997

lähtien. Vuonna 1996 kirjoitimme yhdessä myös kirjan *Socialpædagogik og pædagogik I et paradigmeskifte* (PSIKA 1996). Olemme yrittäneet muotoilla Natorpin perinteen pohjalta nykyaikaan sopivaa sosiaalipedagogiikan teoriaa, joka perustuu sosiaalifilosofiaan, antropologiaan ja pedagogiikkaan.

Jos tarkastelemme lehtemme artikkeleita asiayhteyksineen – ja väitämme sen määrittelevän mitä on tämän päivän sosiaalipedagogiikka – meidän täytyy ottaa huomioon, että sosiaalipedagogisen työn ja teorian määritelmillä ei ole rajoja²: lapsi- ja nuorisotyö, päiväkotij- ja kerhotoiminta, kenttätyö, sosiaalityö, hoitotyö, hoitotyö vammaisten parissa, huumeidenkäyttäjien ja alkoholistien valistustyö, pedagoginen ja psykologinen työ hyväksikäytettyjen lasten ja vammaisten lasten, sekä lapsiprostituution parissa. Vain mielikuvitus on rajana...

Lastenhuolto nykyään

Tanskassa on 11 359 lasta, jotka eivät elä biologisten vanhempiensa kanssa. 10 104 heistä on sijoitettu sijaisperheeseen vanhempien suostumuksella ja loput 1 250 on huostaanotettu pakkokeinoin.

Näiden 11 395 lapsen sijoittuminen on jakautunut seuraavasti:

Sijaisperheet	5025
Valtion lastenkodit	2853
Valtion sisäoppilaitokset	1504
Pienet opiskelija-asunnot	562
Yksityiset lastenkodit	1363
Muut	52

Tanskassa on:

Valtion lastenkoteja	175
Yksityisiä lastenkoteja	275
Sijaisperheitä (huostaanotto)	n. 3000

² Väitöskirjani Lundin yliopistosta, 1995, on nimeltään *Sosiaalipedagogiikan rajat ja rajattomuus* (Socialpedagogy between everything and nothing).

Yksityisiä lastensuojelualan yhdistyksiä on Tanskassa useita:

- Kristlig forening for børn og unge
- Ungdommens vel
- KFUM & KFUK
- Børns vilkår
- Børnesagens Fællesråd
- Familieplejen I Danmark
- LOS
- FICE, jne.

Lastensuojelualan liittoja on Tanskassa kaksi:

- Socialpædagogernes Landsforbund (SL)
- Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbund (BUPL)

Jokainen kuntapiiri on vastuussa alueensa lastenkotien paikkojen tarjonnasta, kunnanhallituksien vastatessa huostaanoton valvonnasta ja tarkastuksesta.

Tanskalaiset sosiaalipedagogit nyt ja tulevaisuudessa

Tanskassa voidaan parhaillaan nähdä uusi sukupolvi laitoshoidon johtajia. Johtajina eivät enää toimi psykologit, vaan ihmiset, jotka ovat erikoistuneet pedagogiaan, johtamiseen ja hallintoon. Pinnalla on ollut jo joitakin vuosia erittäin mielenkiintoinen keskustelu aiheesta: *Voiko psykologiaa käyttää lapsi- ja sosiaalityössä?* Yksi itsepintaisimpia väittelijöitä on psykologian dosentti, Dion Summer, Århusin yliopistosta. Hänen mielestään psykologia ajalta ennen 90-lukua on kelvotonta. Tämä tuskin on oikea aika tai foorumi ottaa kantaa asiaan, joten sivuutan asian diplomaattisesti vaieten.

Toisaalta laitoksissa, joissa hoidetaan lapsia joilla on erityisiä tarpeita, on edelleen käytössä *miljööterapia* sellaisena, joksi sen kehittivät Bruno Bettelheim ja Fritz Riedel 1940- ja 1950-luvuilla. Viimeisten

kymmenen vuoden aikana onkin ollut erittäin suosittua sosiaalipedagogien, sosiaalityöntekijöiden ja tietenkin psykologien keskuudessa perehtyä jatko-opinnoissa miljööterapiaan. Eräät perheneuvontaklinikat käyttävät tätä lähestymistapaa ja eräät psykiatriset sairaalatkin käyttävät tätä terapiamuotoa mielenterveyspotilaiden hoidossa.

Useat sosiaalipedagogit ja -työntekijät kuvaavat seuraavaa sukupolvea ”*Zapper-sukupolveksi*”. Heidän mielestään lapset ja nuoret ’zappaillevat’ emotionaalisesti ja sosiaalisesti samalla tavalla kuin ’zappaillessaan’ TV-kanavilla ja surffatessaan internetissä. Joidenkin työntekijöiden mielestä ’zapparin’ kanssa on erittäin vaikea muodostaa sosiaalista suhdetta, tai edes kunnollista keskustelua. Tanskan sosiaaliministeriö rahoitti juuri tutkimuksen aiheesta. Toinen tutkimuskohde on toisen sukupolven maahanmuuttajat, jotka kasaavat joissakin Tanskan suurissa kaupungeissa haasteita koulutus- ja sosiaalitoimelle. Opettajien, sosiaalipedagogien/-työntekijöiden ja poliisin välille on muotoiltu virallisia yhteistyökeinoja. Vaikka se useimpien mielestä kuulostaakin vaarallista sekoitukselta, se näyttää olevan menestys, eikä vain vastuuviranomaisten, vaan myös nuorten kannalta. Niitä nuoria varten, jotka ovat täysin viranomaisten ulottumattomissa, Tanskalla on erityisiä instituutioita. Ne eivät ole vankiloita, mutta niissä on korkeasti koulutettu henkilökunta, joka on erikoistunut tulemaan toimeen kaikenlaisten häiriköiden kanssa.

Sosiaalipedagogia ja Internet

On selvää, että Internet tarjoaa mahdollisuuden saada informaatiota ja yhteyksiä koko maailmaan. Elämme globalisoituneessa maailmassa, ja olen vakuuttunut, että voimme kaikki hyötyä tästä kehityksestä. Pienellä rahasummalla kaikilla on mahdollisuus saada Internet-yhteys ja oma sähköpostiosoite. Minulla on erityinen unelma, *Childrens Chatcafé*, johon kaikilla sosiaalipedagogisissa kohderyhmissä olevilla lapsilla olisi pääsy. Sitä olisi erittäin helppo ylläpitää ja se olisi halpa.

Lopetan esitykseni palaamalla siihen, mitä sanoin johdannossa: *Tämän vuosisadan alun lastenhuollon palveluiden tarjonnassa on paljon yhtäläisyyksiä viime vuosisadan alkuun verrattuna.* Monet yksityiset aloitteet ja instituutiot ovat jatkuva huolenaihe. Keskustelu jatkuu aiheesta: *Kuinka vähän koulutusta tarvitsee työskennelläkseen lastenhuollon parissa – tarvitaanko siihen koulutusta ollenkaan?*

Entinen sosiaaliministerimme Karen Jespersen on antanut tämän poliittisen julkilausuman: *Kaikki sijaisperheissä asuvat lapset tulevat asumaan samoissa olosuhteissa kuin perheiden biologiset lapsetkin. Vammaiset (vammaisuuden laadusta ja asteesta huolimatta) eivät voi asua sijaisperheissä – vaan laitoksissa, kuten lastenkodeissa.*

Liitot – SL & BUPL – vastustavat kaikkia yksityisiä aloitteita, joiden takana ei ole asiaankuuluvaa koulutusta. Lehdistö, sekä erityisesti TV pitävät keskustelua yllä. Esiin nostetut kysymykset ovat vakavia ja käsittelevät kulujen ja laadun suhdetta verrattuna voittoihin. Yksityisille palvelujen tarjoajille: *Henkilökunnan kouluttamatta jättäminen tuo enemmän voittoa, mutta ei aina tuota tarkastusviranomaisten standardeja vastaavia palveluja.*

Lopetan esitykseni palaamalla kysymykseen: Mitä sosiaalipedagogiikka on käytännössä ja teoriassa tämän päivän Tanskassa?

Sosiaalipedagogien käytännöstä oppiminen

Viimeinen vuosikymmen on keskusteltu siitä, voiko teoriaa oppia käytännöstä – tai voiko käytäntöä oppia teoriasta. Useimmat aihetta käsittelevät teoriat tulevat Yhdysvalloista (Dreyfus ja Dreyfus, Donald Schön). Luemme kirjoja ammattiin kouluttamisesta käytännössä. Norjalainen professori Steinar Kvale Århusin yliopistosta on tehnyt erittäin kiinnostavaa tutkimusta aiheesta ammattioppi (mesterlære). Yksi hänen päätelmistään on, että jos haluaa opiskelijana oppia käytännöstä, voi toimia kuten vanhassa kisälliperinteessä tehtiin. Konkreettisesti se tarkoittaa sitä, mitä Kvale kutsuu *Valvotuksi laillistetuksi osallistumi-*

seksi. Oppilas oppii kokemuksista ja koulutetulta sosiaalipedagogilta, kuten nuoret oppivat ennen vanhaan käsityöläisiltä – ”mestareilta”. Varsinaisesti Kvale tarkoittaa, että monessa akateemisessa koulutuksessa oppilas koulutetaan valvottuna ja laillistettuna käytännön ammatinharjoittamisen kautta. Esimerkiksi lääketieteen opiskelijat koulutetaan näin. Myös monissa muissa samankaltaisissa – varsin pitkissä ja teoreettisissa akateemisissa opinnoissa – käytetään samaa opetustapaa. On selvää, että myös sosiaali-, pedagogisen, opetus- ja sairaanhoitoalan koulutuksessa voidaan käyttää samaa mallia. *Ei ole mitään käytännöllisempää kuin hyvä teoria!*